

QARAQALPAQ XALÍQ PEDAGOGIKASÍNDÁ "KINESTETIKA" LÍQ TÁRBIYA

Ernazarov Nurlanbek Esnazarovich

*Ózbekstan mámleketlik kórkem-óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali
"sotsiyal gumanitar pánler" kafedrası oqitiwshısı*

Annotatsiya: *Bu maqolada 6 va 7 yoshgachagi bo'lgan bolalarning axborot qabul etish manbasiga aloqador tarbiyani Qoraqalpoq xalq pedagogikasi misolida so'z etiladi.*

Аннотация: *В данной статье на примере каракалпакской народной педагогики рассматривается воспитание, связанное с источником получения информации детьми 6 и 7 лет.*

Annotation: *In this article, on the example of Karakalpak folk pedagogy, education is considered related to the source of information for children 6 and 7 years old.*

Kalit so'zlar: *Kinestetik, o'ylash, fikir, tana, mushak, ma'lumot, harakat, inson, vizual, audial, bolalar, tarbiya, ong.*

Ключевые слова: *Кинестетика, мышление, мысль, тело, мышца, информация, движение, человек, визуал, аудиа, дети, образование, сознание.*

Key words: *Kinesthetics, thinking, thought, body, muscle, information, movement, human, visual, audial, children, education, consciousness*

Kinaesthetics yamasa kinestetika anglichan tilinen alinǵan bolıp - dene háreketi hám óz dene háreketlerin sanalı yáki sanasız ańlaw haqqındaǵı pán bolıp esaplanadı¹¹. Kinesteziya - bul adamnıń ádetde atqaratuǵın háreketlerin hámde insan denesi menen qabil etken maǵlıwmatlarǵa deneniń juwap reakciyasi úyreniledi. Kinesteziyani " bulshıq et yadı" dep te tariyplew múmkin bolsada, bulshıq etler yadı saqlamaydı. Bulshıq etlerden mıyge maǵlıwmat beretuǵın propriotseptorlar wazıypasın atqaradı¹².

Háreket orınlanıp atırǵanda, dene bulshıq etlerindeki receptorlardan paydalanıp, mıyge dene ne orınlap atırǵanlıǵı haqqında sıpatlama beriw ushın mıyge maǵlıwmat ótkeredi. Keyin, birdey háreketti kóp ret atqarǵannan keyin, mıy málim bir waqıtta deneniń orınlaǵan háreketti esley baslaydı. Háreketti úyrenengennen keyin, dene ádetdegi sezimler qabil etedi. Mısalı, kózler jumǵanda da, ádette orınlanıp kelinggen háreketti, mıyde saqlanǵan maǵlıwmatlarǵa tıykarlanıp háreketti ámelge asıradı¹³. Bul múmkin, sebebi mıy dene bólimleriniń jaylasıwı (dene óz denesiniń qay jerde ekenligin biliw ushın aqıldan paydalanadı¹⁴) hám ádetde bul poziciyalarǵa

¹¹ Frank., Hatch (2003). *Kinästhetik : Gesundheitsentwicklung und menschliche Aktivitäten. Maietta, Lenny. (2., komplett überarb. Aufl ed.). München: Urban und Fischer. ISBN 978-3437268403. OCLC 76402074*

¹² Edwards, William (2011). *Motor learning and control : from theory to practice.* Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning. ISBN 9780495010807. OCLC 695606314.

¹³ Sahyouni, Ronald (2013). "[Proprioception and kinesthesia](#)". *khanacademy.org*.

¹⁴ Freeman, Walter J. (2008-01-09). "[Perception of Time and Causation Through the Kinesthesia of Intentional Action](#)" (PDF). *Integrative Psychological and Behavioral Science*. 42 (2): 137–143. doi:10.1007/s12124-007-9049-0. ISSN 1932-4502. PMID 18183471. S2CID 5793782.

erisilgeninen keyingi háreketler ortasında baylanıslar payda bolıp, derlik reflekslerge aylanadı.

Insan uqıptı tolıq jetilistiriw ushın qanday háreket etip atırǵanlıǵı haqqında oylawı da shárt emes, olar bunı sonshalıq kóp orınlasa, bul ańsat hám hesh qanday qıyınshılıqtı payda etpeydi. Kinestetik sistema qural sheberligin sheberlik penen úyrense, hátte kóriw qábileti sheklengen insanda, qandayda bir belgili háreketti orınlay aladı¹⁵. Úzliksiz háreketti ańlawǵa (kinesteziyaǵa) tiykarlanıp orınlangan háreket, sanasız háreket bolıp esaplanadı. Sanalı proprioepsiyaǵa xabarlılıqtı asırıw arqalı erisiledi, kinestetik bunday sanasız háreketti úyretiw, jeke rawajlanıwdı óz ishine aladı.

Zamanagóy pedagogikada kinestetik insan denesiniń barlıq háreketlerin óz ishine jámleydi: júz ańlatpaları, ózin ózi ańǵarıw, átirapdaǵı adamlardıń kóz ońındaǵı adamnıń "túsi" hám muzıkalıq qábiletlerdiń rawajlanıwı kóp tárepten kinestetiklik rawajlanıw menen baylanıslı¹⁶.

Bala tárbiyasında kinestetik tárbiyanıń ornı ayırıqsha. Sebebi, balalar 6 yáki 7 jasqa shekem barlıq balalardıń maǵlıwmat qabıl etiw deregi dene sezimleri (kinestetika) arqalı qabıl etedi. 6 yáki 7 jastan son, qız jınıs wákilleriniń kópshiligi vizual, úl jınıs wákilleriniń kópshiligi kinestetik bolıp rawajlanıwdı dawam ettiredi. Bizdiń, Qaraqalpaq xalıq pedagogikamızda balalardı kinestetikalıq informaciya qabıl etiwine baylanıslı, hár jınıs wákiline túrlishe jantasılǵan. Máselen, bizdiń xalıqta ul balalardıń basın siypalap erkeletiwdi ersi kóredi. Sebebi, bastan siypalaw ayanısh, qorgawsızlıq sezimlerin oyatqanlıqtan, ul balalardıń iyninen yáki arqasınan qaǵıp marapatlaydı. Qandayda bir unamli iskerlikti ul balalar orınlaǵanda "azamat jigit", "batır jigit" sıyaqlı sózlerdi aytıp iyninen yáki arqasınan qaǵıp marapatlaydı. Bul, háreket ul perzentte ózine isenim, maqtanısh sezimlerin berip, orınlaǵan háreketin jánede orınlap marapat esitiwi ushın motiv xızmetin atqaradı. Al, názik tábiyat iyeleri qız perzentlerin basın siypalaydı. Bastan siypalap erkeletiw "ayanısh" sıyaqlı sezimlerdi berip, qız perzenttiń názik tábiyatına náziklik, páklik hám iybe qosıla beredi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. [Achinger, R.; Steenebrügge, A.: Projekt Präoperative Anleitung. In: Pflegezeitschrift 10/2002](#) (Retrieved 23. July 2012)
2. [Buge, R.; Mahler, C. \(2004\): Evaluationsbericht Auswertung der Befragung zum Kinästhetikprojekt. Universitätsklinikum Heidelberg](#) (Retrieved 12. November 2011)

¹⁵ Pinzon, David; Vega, Roberto; Sanchez, Yerly Paola; Zheng, Bin (2017). "Skill learning from kinesthetic feedback". *The American Journal of Surgery*. **214** (4): 721–725. doi:10.1016/j.amjsurg.2016.10.018. ISSN 0002-9610. PMID 28007316.

¹⁶ Демченко А.Д. Первые шаги в вокале. Книга первая: Секреты вокальной техники. - М., 2005. -152 с.

3. [Citon, I.: Kinästhetik im OP – Geht das? In: Im OP. Fachzeitschrift für OP-Pflege und OTA. Stuttgart: Georg Tieme Verlag 2011, Heft 2: S. 67-72](#) (Retrieved 24. August 2012)
4. [Maietta, L.; Resch-Kroell, U. \(2009\): MH-Kinaesthetics fördert Gesundheit der Mitarbeiter. In: Die Schwester Der Pfleger 48. Jg., Heft 4.](#) (Retrieved 12. Juli 2012)
5. Yamamoto, N. et al. (2007). [The comparison of EMG activities between Kinaesthetics and normal methods during patient-handling tasks in health care workers.](#) Journal of Biomechanics 40; p. 655. Retrieved 17. November 2017